

Edgar Sukiennik

Sprawozdanie z konferencji naukowej poświęconej dziejom klasztoru kanoników regularnych laterańskich w Mstowie (1-2 VI 2012 r.)

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 19/2, 311-315

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EDGAR SUKIENNIK

**SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ
POŚWIĘCONEJ DZIEJOM KLASZTORU
KANONIKÓW REGULARNYCH LATERAŃSKICH
W MSTOWIE (1-2 VI 2012 R.)**

Trudno wyobrazić sobie dzieje Kościoła katolickiego bez zakonów, które były ważnymi nośnikami kultury duchowej i materialnej. Jedną z najstarszych wspólnot, która na trwałe wpisała się w krajobraz religijny i kulturowy Rzeczypospolitej, jest zakon kanoników regularnych laterańskich, mogący pochwycić się wieloma okazałymi kościołami i klasztorami, przypominającymi o świętości zakonu w minionych stuleciach. Wypada wspomnieć klasztor na krakowskim Kazimierzu – prężny ośrodek duszpasterski, edukacyjny i artystyczny, promieniujący na inne placówki w Polsce i zagranicą, ostatnio również przez wzmożony kult św. Stanisława Kazimierczyka, opactwo na wrocławskim Piasku i w Żaganiu, a nadto klasztory w Czerwińsku nad Wisłą i Lubrańcu. Nie bez znaczenia pozostawał też klasztor w dalekim Kłodzku, gdzie miał powstać *Psalterz Floriański* – jeden z najcenniejszych zabytków kultury rękopiśmiennej w Polsce. Kanonicy regularni łączyli życie modlitewne z duszpasterstwem czynnym i działalnością dydaktyczno-wychowawczą, przez co stali się bardzo bliscy społecznościom lokalnym.

O mstowskiej prepozyturze kanoników regularnych nie pisano wiele, gdyż nie była ani duża, ani bogata, a jej położenie w odległości zaledwie 13 km na wschód od Częstochowy, sytuowało ją raczej w cieniu klasztoru jasnogórskiego, który już w średniowieczu był celem licznych pielgrzymek. Obchodzona niedawno rocznica 800-lecia zjazdu biskupów w Mstowie stworzyła okazję do zorganizowania sesji naukowej pt. *Mstów: miasto, klasztor i parafia na przestrzeni dziejów*, poświęconej dziejom miejscowego klasztoru. Konferencja odbyła się w dniach 1-2 czerwca 2012 r. w miejscowym zespole szkół i zgromadziła badaczy oraz sympatyków zakonu kanoników regularnych, któ-

rzy prezentowali stan swoich badań nad prepozyturą mstowską od momentu jej powstania aż do czasów współczesnych. Organizatorem konferencji był klasztor kanoników regularnych w Mstowie, zaś nad całokształtem prac organizacyjnych i przygotowaniem merytorycznym sesji czuwał ks. prof. dr hab. Kazimierz Łatak CRL – wykładowca historii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, a zarazem historyk zakonu. Wśród 24 prelegentów znaleźli się profesorowie i doktoranci z różnych ośrodków akademickich w Polsce, m. in. ze wspomnianego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Uniwersytetu Opolskiego, Uniwersytetu Rzeszowskiego, Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, Akademii Jana Długosza w Częstochowie oraz Archiwum Państwowego w Częstochowie. Słuchaczami poszczególnych tematów byli nie tylko prelegenci, ale również mieszkańcy gminy, duchowieństwo mstowskiej parafii i uczniowie tamtejszej szkoły.

Obrady rozpoczęły się w piątek (1 czerwca) o godz. 14⁰⁰. Pierwszą sesję poprowadziła prof. dr hab. Anna Pobóg-Lenartowicz z Uniwersytetu Opolskiego, która w swoich badaniach naukowych zajmuje się dziejami opactwa kanoników regularnych we Wrocławiu na Piasku. Referaty wygłoszone podczas tego panelu dotyczyły zagadnień wstępnych do dziejów Mstowa, parafii i klasztoru. W pierwszym z nich wójt gminy Mstów, mgr Adam Jakubczak, przybliżył najnowsze dzieje miejscowości. W drugim wystąpieniu Andrzej Sochacki z Mstowa opisał dzieje miejscowości w czasach staropolskich. Dwa następne referaty dotyczyły wydarzenia, którego rocznica posłużyła za okazję do zorganizowania konferencji, a więc zjazdu biskupów w Mstowie w 1212 r. Ks. prof. dr hab. Waldemar Graczyk z UKSW podjął rozważania w kontekście obecności biskupów w Mstowie – czy był to synod czy zjazd? Z kolei prof. dr hab. Jolanta M. Marszalska z tej samej uczelni przedstawiła sylwetki dwóch hierarchów, biorących udział w mstowskim zjeździe lub synodzie: arcybiskupa gnieźnieńskiego Henryka Kietlicza oraz biskupa poznańskiego Pawła II.

Sesję drugą otworzył dr Paweł Dettloff z Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. W pierwszym wystąpieniu ks. prof. dr hab. Jan Pietrzykowski z UKSW naszkicował zarys dziejów Kościoła katolickiego w Polsce na początku XIII w., a więc funkcjonowanie Kościoła w dobie rozbitcia dzielnicowego, problematykę stosunku władzy duchownej do władzy świeckiej oraz rządu arcybiskupa Henryka Kietlicza w Gnieźnie i jego starania o zwycięstwo reformy gregoriańskiej. Drugi referat wygłosił ks. prof. dr hab. Dominik Zamiatała z UKSW, który dokonał charakterystyki życia zakonnego w Polsce na przełomie XII i XIII w., czyli w okresie rozwoju zakonów kanonickich, do których

zalicza się kanoników regularnych laterańskich. Ks. dr Stanisław Nalbach z Mstowa przybliżył dzieje tego zgromadzenia w Polsce. Z ostatnim referatem wystąpiła prof. Anna Pobóg-Lenartowicz, która opowiedziała o fundacji klasztoru mstowskiego. Do XV w. Mstów był prepozyturą wrocławskiego opactwa na Piasku, a pierwsi kanonicy regularni przybyli właśnie ze stolicy Śląska. Istniejący od schyłku XII w. konwent był uposażany licznymi nadaniami przez biskupa krakowskiego Iwona Odrowąża, chociaż nie należał do najbogatszych ani do najważniejszych ośrodków życia zakonnego w ówczesnej Polsce.

Obrady pierwszego dnia konferencji zakończyły się Mszą świętą koncelebrowaną w mstowskim kościele parafialnym. Na zakończenie dnia uczestnicy sesji mieli możliwość odbycia podróży krajoznawczej i podziwiania walorów geograficznych Jury Krakowsko-Częstochowskiej.

W sobotę, 2 czerwca, o godz. 9.00 rozpoczęła się trzecia część konferencji, którą poprowadziła prof. dr hab. Jolanta M. Marszalska. Z pierwszym referatem wystąpiła mgr Patrycja Herod z UKSW, która odnalazła w twórczości Jana Długosza relacje dotyczące klasztoru mstowskiego. Drugi referat wygłosił ks. prof. dr hab. Kazimierz Łatak, przedstawiając dzieje klasztoru od momentu uniezależnienia się od opactwa wrocławskiego w XV w. do supresji w 1819 r. W kolejnym referacie mgr Edgar Sukiennik z UKSW przedstawił okoliczności kasaty klasztoru mstowskiego, która nastąpiła w dniu 17 IV 1819 r. na skutek tzw. dekretu supresyjnego arcybiskupa Malczewskiego. Kanonicy regularni powrócili do Mstowa w 1990 r. na zaproszenie arcybiskupa Stanisława Nowaka, metropolity częstochowskiego, o czym przypomniał w swoim referacie ks. mgr Wojciech Ćwiękała z Krakowa. Ostatni referat w tej części konferencji, autorstwa dr Ireny Makarczyk z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, dotyczył prepozytów mstowskich, którzy pełnili urząd biskupi. Spośród nich wyróżniał się żyjący w XVIII w. Ignacy Augustyn Kozirowski, biskup pomocniczy archidiecezji gnieźnieńskiej, który rezydował w Mstowie.

Czwartej sesji konferencji przewodniczył ks. prof. dr hab. Władysław Wlazlak z Uniwersytetu Rzeszowskiego – dyrektor Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie. W dwóch pierwszych referatach poruszono problematykę architektury (dr Paweł Dettloff) i wystroju kościoła klasztorowego (dr Anna Dettloff). W kolejnym artykule ks. mgr Jarosław Rażny z Krakowa przybliżył dzieje nieistniejącego kościoła św. Stanisława w Mstowie w świetle wizytacji biskupich w czasach

staropolskich. Wiele dokumentów pergaminowych dotyczących klasztoru mstowskiego znajduje się w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, o czym przypomniał mgr Bartłomiej Dźwigala z UKSW. Ostatnią referentką była pani mgr Izabela Chat z Uniwersytetu Opolskiego, która opisała kopiarz dokumentów klasztoru mstowskiego przechowywany w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. Można w nim znaleźć materiały począwszy od nadań i przywilejów biskupa Iwona Odrowąza w XIII w. aż do relacji kasacyjnych konwentu i świadectw o cudach z lat dwudziestych XIX w.

Sesja piąta rozpoczęła się po przerwie obiadowej pod przewodnictwem dr Ireny Makarczyk, a referaty dotyczyły zagadnień archiwistycznych i archeologicznych. Ks. prof. dr hab. Janusz Zbudniewek z UKSW zaprezentował archiwalia do dziejów klasztoru mstowskiego przechowywane w Archiwum Jasnej Góry. Z podobnym zagadnieniem, ale dotyczącym Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej, wystąpił ks. prof. dr hab. Władysław Właźlak – dyrektor tej instytucji, który zaprezentował m. in. księgi metrykalne parafii Mstów oraz zespół Akt Konsystorza Foralnego Piotrkowskiego. Mgr Elżbieta Jończyk-Surma i mgr Ewa Dubaj z Archiwum Państwowego w Częstochowie przybliżyły archiwalia do dziejów klasztoru przechowywane w tymże archiwum. Wśród nich znajduje się część ksiąg metrykalnych – akta narodzin, zaślubin i zgonów. W ostatnim wystąpieniu mgr Iwona Młodkowska-Przepiórowska opowiedziała o odkrywkach archeologicznych w obrębie zespołu kościelno-klasztornego. Warowny klasztor w Mstowie dostarcza bowiem coraz to nowych informacji o swojej przeszłości.

Ostatni panel konferencyjny poprowadził ks. prof. dr hab. Waldemar Graczyk. Przewidziano dwa referaty, które poruszały kwestię oświaty w Mstowie na przestrzeni dziejów. I tak mgr Łukasz Kopera z Akademii Jana Długosza w Częstochowie omówił nauczanie w miejscowej szkole w czasach staropolskich i pod zaborami, a mgr Danuta Piekarska z zespołu szkół w Mstowie przybliżyła najnowsze dzieje edukacji.

Konferencja z pewnością wniosła cenny wkład w stan badań nad mstowskim klaszturem kanoników regularnych. Uczestnicy zjazdu przemierzając dzieje prepozytury od jej powstania u schyłku XII w. aż do restytucji w 1990 r., mieli okazję poznania dotychczas mało znanych aspektów życia zakonu, parafii oraz samej miejscowości. Za drobny mankament tej uczyt naukowej można uznać oscylowanie dyskusji głównie wokół wywożenia księgozbioru klasztornego przez Samuela Bogumiła Lindego. Przy tak obfitej tematyce referatów można było pokusić się o szerszą dyskusję, obejmującą chociaż połowę przy-

blizanych zagadnień. Być może zmęczenie uczestników dwudniowymi obradami nie pozwoliło na nic więcej. Spodziewana publikacja z referatami konferencyjnymi z pewnością będzie ważnym materiałem bibliograficznym, który nie pozostanie na marginesie dalszych badań historyków.